

Asia: VN/12528/2019

Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Lausunnonantajan tausta

1 Lausunnonantaja on

Järjestö

Mikä

-

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotetut muutokset parantavat asiakkaan ennakkollista oikeusturvaa vahvistamalla vammaisten henkilöiden osallisuutta palveluprosessissa ja vahvistamalla palvelusuunnitelman merkitystä.

Lakimuutoksen toimeenpanoon tulee panostaa riittävästi järjestämällä koulutuksia jo ennen voimaantuloa, jotta muutokset otetaan käyttöön yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

On erittäin tärkeää, että säännöksiin ja niiden perusteluihin on kirjattu asiakkaan yksilöllisen tarpeen huomioiminen palveluprosessin jokaisessa vaiheessa ja myös palvelun arvioinnissa.

Valmistelua palveluiden hankinnan kilpailuttamisesta tulee jatkaa erityisesti tilanteessa, jossa asiakkaan palveluntarve on pitkäaikainen ja palvelu on jo hänellä käytössä.

1 § 1 momentin 3 kohta

- 4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Itsenäinen elämä ja itsemääräämisoikeus -ilmaisu kuvaa paremmin vammaisen henkilön oman tahdon ja omien valintojen merkitystä palveluprosessissa.

1 § 1 momentin 4 kohta

- 5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Perusteluihin on hyvin kirjattu vammaisen henkilön edun arvioinnin perusteet.

Hänen oma näkemyksensä ja etunsa saattavat olla ristiriidassa hänen perheensä ja muiden läheisten näkemyksen kanssa. Siksi joko yksityiskohtaisiin perusteluihin tai koulutusmateriaaliin tulee lisätä esimerkkejä näistä tilanteista ja niissä tehtävistä arvioinneista. Esimerkkeinä

1. vammaisen avioparin yhteisasuminen omassa kodissaan. Toisen toimintakyky huononee merkittävästi ja vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen kriteerit täyttyvät.

Hän kuitenkin haluaa edelleen asua entisessä kodissaan tarvittavine sote-palveluineen.

Puoliso pystyy edelleen asumaan itsenäisesti kotonaan mutta väsy toisen jatkuvaan avun tarpeeseen ja pyyntöihin.

2. Ikääntyneet vanhemmat hoitavat vammaista lastaan kotonaan omaishoidon ja kotipalvelun tuella. Nuori haluaa itsenäistyä ikäistensä tavoin ja muuttaa asumaan itsenäisesti. Vanhemmat epäröivät muutosta.

1 §:n perustelut

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaispalvelulain palvelujen välttämättömyys kriteeri on määritelty nyt aiempaa selkeämmin. Osallisuuden määrittely on tehty kattavasti.

Mutta 1§ 2 kohdan perusteluihin tulee lisätä saavutettavuus: Yleinen esteettömyys ja saavutettavuus ei aina riitä vammaisten henkilöiden osallisuuden ja osallistumisen turvaamiseksi. Yleisen esteettömyyden ja saavutettavuuden takaavien ratkaisujen lisäksi tarvitaan vammaisen henkilön toimintarajoitteista aiheutuviin yksilöllisiin tarpeisiin vastaavia erityispalveluita.

Palvelun järjestäjän ja tuottajan velvollisuus seurata sitä, että palvelu vastaa vammaisen henkilön tarpeeseen ja on hänen etunsa mukainen, on erittäin merkittävä muutos. Sen seuraaminen yksittäisen asiakkaan osalta saattaa olla haastavaa ja toimijoiden näkemykset voivat olla ristiriitaisia keskenään. Myös vammaisen henkilön kanssa asuvan läheisten voinnin ja jaksamisen seuranta sekä muutoksien vaikutuksen ennakointi on tärkeä mutta objektiivisesti vaikeasti toteutettava. Siksi seurannan toimintamalleja tulee suunnitella ja kehittää jo ennen lain toimeenpanoa. Palveluprosessiin tulee kirjata toimintatapa -malli, joka sisältää myös asiakkaalla jo käytössä olevan palvelun seurannan: palvelun säännöllisen arvioinnin ja kuka tai mikä vastaa sen toteutuksesta, miten toteutuu vammaisen henkilön osallisuus sekä miten kuullaan häntä itseään ja hänen läheisiään.

3 §:n 3 momentti

7. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

-

8. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Tuen saaminen tiedon saannissa, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa on erittäin tärkeää. Haasteellista tilanteessa on sen varmistaminen, että kyseessä on aidosti vammaisen henkilön oma näkemys asiasta eikä häntä ole johdateltu esim. omaisten toimesta. Tämän selvittämiseen tulee kiinnittää huomioita toimeenpanoa tukevissa koulutuksissa.

3 §:n perustelut

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Perusteluja tulee täydentää seuraavasti.

Toiseen kappaleeseen: Palvelun käyttäjän ja palvelun tuottajan luottamus toistensa toimintaan ja hyvä keskinäinen vuorovaikutus ovat onnistuneen asiakasprosessin edellytyksiä.

Palvelu voidaan käytännössä toteuttaa vaikuttavalla ja vammaisen henkilön omia valintoja kunnioittavalla sekä hänen etunsa mukaisina vain silloin, kun hän on osallisena palvelun toteuttamisessa, toteutumisen seurannassa ja arvioinnissa.

Palvelujen toteutumisen seuranta ja palvelujen järjestäjän vastuu palvelun ongelmien selvittelyssä ovat erittäin tärkeitä uudistuksia.

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

4 §:n perustelut

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelu

Monialaisen yhteistyön merkitys korostuu palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmaa laadittaessa. Ainoastaan sen avulla monia palveluja (esimerkiksi terveydenhuollon, Kelan kuntoutuksen, päihdehuollon tai perusopetuksen) tarvitseva vammaisen henkilö saa tarpeensa ja etunsa mukaiset sekä tarkoituksenmukaisella tavalla yhteensovitetut palvelut. Vammaisen henkilön perheenjäsenten tai muiden läheisten toimintakyky ja elämäntilanne tulee myös huomioida. Palveluntarpeen arviointiin osallistuvilla työntekijöillä tulee olla riittävä ammatillinen osaaminen ja tarvittaessa mahdollisuus hankkia oman organisaation ulkopuolisen asiantuntijan apua tai konsultaatiota.

Työntekijöille on perusteluihin kirjattu mahdollisuus hankkia tuekseen moniammatillista tukea. Sen käyttämisen velvoittavuudesta, hankinnasta ja toteuttamista tulee säätää mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

5 § 1 momentti

- 12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Tämä on merkittävä uudistus vammaisen henkilön pitkäaikaiseen palvelun tai tuen tarpeeseen vastaavan päätöksen teossa.

Menettelytavan muutos vähentää kaikkien prosessiin osallistuvien tarpeetonta työtä.

- 13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Perusteluihin tulee kirjata esimerkkejä myös tilanteista, joissa vakiintuneen käytännön mukaan usein on annettu määräaikaisia päätöksiä ns. ensimmäisenä päätöksenä kuten kuljetuspalvelussa. On tarkoituksenmukaista, että näistäkin annetaan toistaiseksi voimassa oleva päätös asiakkaan tilanteen ollessa pysyvä.

5 § 2 momentti

14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Uudistuksella vammaisen henkilön palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelman merkitys ja sisältö tulevat palvelun järjestäjää lähes velvoittaviksi. Niiden selvittämiseen ja laadintaan tultaneen panostamaan merkittävästi enemmän kuin tällä hetkellä. Eesitys ohjaa asiakkaan yksilöllisen tarpeen ja siihen vastaavan palvelun hankintaprosessin sisältöä ja ns. suorahankinnan käyttämistä tarvittaessa.

On hyvä, että perusteluissa korostetaan sitä, että palvelun järjestäjän ja tuottajan välinen sopimus ei määritä yksittäiselle vammaiselle henkilölle annettavia palveluita.

5 § 3 ja 4 momentit

15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Perusteluissa on esimerkkinä muuttovalmennus. Koska esimerkit tulevat ohjaamaan lain soveltamista, tulee niitä lisätä perusteluihin.

Esimerkkeinä voisivat olla: Kahden vammaisen henkilön taloudessa tulee yksilöllisten palveluiden kokonaisuuksien lisäksi huomioida se, miten toinen heistä avustaa toista päivittäistoiminnoissa ja arvioida mitä lisätarpeita tästä aiheutuu. Esimerkiksi yöaikainen avustaminen saattaa aiheuttaa univajetta ja sen hoitamiseksi olisi tarpeen ns. intervallijaksona toteutettu palveluasuminen.

Vammaisten henkilöiden lasten, jotka voivat olla vammaisia, pitkäaikaissairaita tai ns. terveitä, tarpeisiin ja niihin vastaamiseen tulee kiinnittää huomiota vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelman laatimisessa.

Heillekin tulee turvata lapsenhuoltolain 1 §:n huolto.

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Pääasiallisena linjauksena annettujen päätös tosiasiallinen ymmärrettävyys ja saavutettavuus on tarkoituksenmukainen. Päätöksen tosiasiallinen ymmärrettävyys vaatimus saattaa olla joillekin

vammaisille henkilöille itselleen mahdotonta toteuttaa. Tällöin riittää se, että hänen asioitaan hoitava henkilö kuten huoltaja tai edunvalvoja ymmärtää päätöksen ratkaisun ja perustelut.

Palvelun järjestäjän ja tuottajan välinen sopimus ei voi määrittää asiakkaalle annettavia palveluita on erittäin hyvä ja selventävä kirjaus.

36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

On perusteltua, että vammaisten henkilöiden palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä vireille tulosta ja sen tulee valmistua ilman aiheetonta viivytystä, koska kyseessä olevat palvelut ja tuet ovat välttämättömiä vammaisille henkilöille.

Vammaisen henkilön toimintakyky ja palveluntarve saattavat olla hyvinkin erilaiset esimerkiksi kotona, asiointipaikoissa ja työpaikalla. Siksi on erittäin tärkeää, että arvioinnissa huomioidaan hänen elämäntilanteessaan palvelujen ja tuen tarve erilaisissa todennäköisissä toimintaympäristöissä.

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Omaisien, läheisten tai muun asiakkaan edustajan osallistuminen asiakassuunnitelman laatimiseen saattaa olla perusteltua, jos he säännöllisesti osallistuvat tai vaikuttavat asiakkaan elämään. Perusteluihin on hyvä lisätä esimerkkejä näistä tilanteista, jotta lain soveltaminen tapahtuu yhdenmukaisesti. Toisaalta soveltamisessa tulee huomioida se, että näiden henkilöiden näkemys asiakkaan tarpeista saattaa olla myös ristiriidassa asiakkaan oman näkemyksen kanssa.

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

Ei

Vapaamuotoiset perustelut

Asiakkaalla tai hänen läheisellään ei aina ole riittävästi tietoa ja taitoa arvioida palvelujen tuottamistavan merkitystä omien palvelujensa toimivuuden kannalta.

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Näiden arvioinnin lisääminen on perusteltua. Toimintakyvyn, vahvuuksien ja voimavarojen arviointi on kuitenkin aina tehtävä ensin ja sitä on tarvittaessa täydennettävä tai arvioitava kokonaan uudelleen asiakkuuden aikana. Näin saadaan selville asiakkaan palvelujen ja tuen tarve sekä voidaan valita asiakkaalle toimiva ja tarkoituksenmukainen palvelu tai tuki taikka niiden kokonaisuus.

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Ei kantaa

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Omaisien, läheisten tai muun asiakkaan edustajan osallistuminen asiakassuunnitelman laatimiseen saattaa olla perusteltua, jos he säännöllisesti osallistuvat tai vaikuttavat asiakkaan elämään. Perusteluihin on hyvä lisätä esimerkkejä näistä tilanteista, jotta lain soveltaminen tapahtuu yhdenmukaisesti. Toisaalta soveltamisessa tulee huomioida se, että näiden henkilöiden näkemys asiakkaan tarpeista saattaa olla myös ristiriidassa asiakkaan oman näkemyksen kanssa.

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Muutosehdotus sisältää hyviä tarkennuksia.

Asiakassuunnitelman sisällöksi tulee kirjata seuraavat asiat:

1. Asiakkaan ja työntekijän arvion asiakkaan toimintakyvystä ja sen rajoitteista sekä asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista hänen elämäntilanteessaan ja toimintaympäristössään sekä tarvittaessa läheisen näkemys näistä.
2. Asiakkaan ja työntekijän sekä tarvittaessa asiakkaan läheisen yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollolla pyritään.
3. Asiakkaan ja työntekijän sekä tarvittaessa asiakkaan läheisen arvio asiakkaan tuen tarpeesta
4. Asiakkaan ja työntekijän arvio sekä tarvittaessa läheisen tai muun henkilön arvio tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä
5. Arvio asiakkuuden kestosta
6. Omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvio asiakkaan välttämättömistä sosiaalipalveluista, niiden alkamisajankohdasta ja kestosta
7. Tiedot eriyhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen ja vastuiden jakautuminen niiden kesken
8. Suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointi koskevat tiedot.

Aalto Anu
Neuroliitto ry